

การผลิตข้าวและผลผลิตข้าวของป่าเกาะญอ บ้านวัดจันทร์ ต. บ้านจันทร์ ปี 2540

โดย

พฤษชัย ยิมมันตะสิริ^{1,2} บุศรา ลิมนิรันดร์กุล²

¹ภาควิชาพืชไร่ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

²ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปัจจัยทางภูมิอากาศที่มีผลต่อการเจริญเติบโต และผลผลิตของข้าว

ความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝน และการแพร่กระจายของน้ำฝน นับว่าเป็นปัจจัยหลักที่มีความสำคัญในการจำกัดผลผลิตข้าวในแหล่งปลูกข้าวที่อาศัยน้ำฝน พบว่าในบางปีปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาน้อยเกินไปทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ในพื้นที่บ้านวัดจันทร์ ต. บ้านจันทร์ ปี 2540 ปริมาณน้ำฝนสะสมเฉลี่ย 676 มม.ต่อปี ซึ่งน้อยกว่าปี 2539 ถึง 29 % (949 มม.ต่อปี) รูปที่ 1 จากการประชุมเกษตรกรเรื่องแนวทางในการแก้ไขปัญหาผลผลิตข้าวลดลงเนื่องจากการปลูกข้าวล่าช้า ในฤดูปลูกปี 2540 ปริมาณฝนในเดือนพฤษภาคม และมิถุนายน มีปริมาณน้อยมาก เกษตรกรไม่สามารถไถแปร และจัดเตรียมเพื่อปลูกข้าว ในเดือนมิถุนายน อย่างปกติได้ เกษตรกรบางรายได้หว่านกล้าข้าวเดือนพฤษภาคม ต้องเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถชักน้ำเข้าแปลงข้าวได้ จนกล้าข้าวแห้งตายในที่สุด

แนวทางการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร

เกษตรกรในพื้นที่ทุกคนทราบดีว่าปี 2540 ผลผลิตข้าวจะลดลงเนื่องจากการปลูกข้าวล่าช้าไปประมาณ 1 เดือน และจากงานทดลองปี 2539 ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อปลูกข้าวในเดือนกรกฎาคม ผลผลิตจะลดลงประมาณ 40 % และถ้าปลูกในเดือนสิงหาคมผลผลิตจะลดลงเหลือ 100 กก/ไร่ เกษตรกรได้สรุปแนวทางแก้ไขปัญหาผลผลิตข้าวไม่เพียงพอในปี 2540 ดังนี้

1 พันธุ์ข้าว เกษตรกรยังคงยึดพันธุ์ข้าว บือโปโหละ และ บือปอเมาะ เป็นพันธุ์หลักในการปลูกข้าวทุกปี แต่ในสภาพฝนแล้งและฝนทิ้งช่วงนาน เกษตรกรมีความเห็นว่าพันธุ์ บือโปโหละจะให้ผลผลิตสูงกว่าบือปอเมาะ เนื่องจากมีอายุการเก็บเกี่ยวช้ากว่า

2 ใช้ระยะปลูกชิด พันธุ์ข้าวทั้งสองพันธุ์มีขีดความสามารถในการแตกกออ่อน เมื่อการ

ปลูกล่าช้ามีผลทำให้การแตกกอลดลงอีก เกษตรกรคิดว่าการปลูกชิดจะช่วยพยุงผลผลิตข้าวได้

- 3 การใส่ปุ๋ยเคมี เกษตรกรที่สามารถซื้อปุ๋ยเคมีได้มีความประสงค์ที่จะใส่ปุ๋ยเคมี 16-20-0 ในอัตรา 25 กก/ไร่ (ตัวอย่าง เกษตรกรหมู่เหล่า แต่เดิมเคยใช้ปุ๋ยเคมี 2 กระสอบต่อไร่ ปีนี้จะเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเป็น 3 กระสอบในพื้นที่เดียวกัน)

พันธุ์ข้าวที่นิยมปลูก

จากการสุ่มเก็บตัวอย่างข้าวขนาดำจำนวน 100 ตัวอย่างในพื้นที่เกษตรกรพบว่าในฤดูปลูก 2540 ปาเกาะญอในพื้นที่ ต. บ้านจันทร์ ปลูกข้าวเจ้าร้อยละ 96 และข้าวเหนียวเพียงร้อยละ 4 ข้าวขนาดำที่ปาเกาะญอนิยมปลูกรวมทั้งสิ้น 11 พันธุ์ ได้แก่ บือปอเมาะ (33.5%) และบือโปโหละ (32.3%) ส่วนที่เหลือ 9 พันธุ์ รวมกันแล้วประมาณร้อยละ 30 ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พันธุ์ข้าวขนาดำที่ปาเกาะญอนิยมปลูก (%)

พันธุ์	% ความนิยมปลูก
1 บือชอมี	1.04
2 บือปิติ	3.12
3 บือพะโด่	4.17
4 บือโม	7.29
5 บือวาโบ	2.08
6 ปอเมาะ	37.50
7 บิธิ	6.25
8 บิธิชู	1.04
9 โปโหละ	32.29
10 พะโด่	3.12
11 วาโบ	2.08

ที่มา : ข้าวจากแปลงเกษตรกร ปี 2540

เกษตรกรสามารถควบคุมวัชพืชได้ดีไม่พบปัญหาการแพร่ระบาดของวัชพืชในปี 2540 เกษตรกรเริ่มทำการปลูกข้าวเป็นแถวเป็นแนว และมีเปอร์เซ็นต์การใส่ปุ๋ยเพิ่มขึ้นมากกว่า 30 % ตารางที่ 2 การสำรวจข้าวเกษตรกรจำนวน 100 ราย ใน 12 กลุ่มน้ำย่อย พบว่า 30 % ของเกษตรกร เริ่มใส่ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวในปี 2540 เนื่องจากฤดูฝนช้ากว่าปกติ ทำให้เกษตรกรเลื่อนการปลูกข้าวเป็นกลาง-ปลาย เดือนกรกฎาคม ซึ่งมีผลให้ช่วงเวลากการเจริญเติบโตของข้าวลดลง และเกษตรกรคาดว่า การใส่ปุ๋ยจะช่วยชดเชยผลผลิตที่ลดลงเนื่องจากการย่นระยะเวลาการเจริญเติบโต

ในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยต่างๆ การกระจายของพันธุ์ข้าวจะพบ ตั้งแต่ 1 พันธุ์ ถึง 7 พันธุ์ และพบว่า การใส่ปุ๋ยในพื้นที่ห้วยหอยให้ผลผลิตเฉลี่ย 312 กก/ไร่ (ตารางที่3)

ตารางที่ 2 เปอร์เซ็นต์การใส่ปุ๋ยของเกษตรกรพื้นที่สำรวจลุ่มน้ำย่อยต่างๆ ปี 2540

พื้นที่สำรวจลุ่มน้ำย่อย	%ไม่ใส่ปุ๋ย	%ใส่ปุ๋ย
นาเกลือหอย	1	-
โต๊ะข่อยโหละ	1	-
แจ่มหลวง	2	13
ห้วยหอย	16	-
ห้วยเมียง	22	9
ห้วยบ้านห่าง	10	-
ห้วยงู	1	-
ห้วยอ้อ	7	-
แม่แจ่ม	5	5
พอแผลอโกละ	-	1
ห้วยฮ่อม	2	3
ห้วยแจ่มน้อย	1	-

ตารางที่ 3 ผลผลิตข้าวขนาดำในลุ่มน้ำย่อยต่างๆ

พื้นที่ลุ่มน้ำ	จำนวน พันธุ์	ผลผลิต(กก/ไร่)			% เกษตรกร ที่ใส่ปุ๋ย
		ต่ำสุด	สูงสุด	เฉลี่ย	
นาเกิดดหอย	1	128	128	128	-
โตะขอไหละ	1	115	115	115	-
แจ่มหลวง	2	168	401	284	-
ห้วยหอย	6	168	586	312	13
ห้วยเมียง	4	121	440	277	-
ห้วยบ้านห่าง	7	153	417	269	9
ห้วยงู	1	124	125	127	-
ห้วยอ้อ	4	164	321	227	-
แม่แจ่ม	6	122	468	273	5
พอผล่อโกละ	1	194	194	194	1
ห้วยฮ่อม	3	174	277	233	3
ห้วยแจ่มน้อย	1	166	166	166	-

ตารางที่ 4 ลักษณะเมล็ดและผลผลิตข้าวพันธุ์ต่างๆในสภาพใส่ปุ๋ยและไม่ใส่ปุ๋ย

พันธุ์	ความสูง	ผลผลิต (กก/ไร่)			
		ปุ๋ย	จำนวน	ไม่ใส่ปุ๋ย	จำนวน
1 บือชอมี	95.3	-	-	439.69	1
2 บือปิติ	91.6 ± 6.6	-	-	386.36	3
3 บือพะโต	81.6 ± 14.4	211.36	2	261.56	2
4 บือโม	85.8 ± 10.9	210.92	1	276.02	6
5 บือวาโบ	69.3 ± 2.9	213.93	1	115.04	1
6 ปอเกาะ	84.3 ± 9.2	297.08	15	262.93	24
7 ปิติ	81.8 ± 14.3	308.02	4	209.56	2
8 ปิติชู	88.6	153.65	1	-	-
9 ไปไหละ	85.3 ± 14.1	235.43	5	268.79	27

10 พะโต	79.8 ± 11.1	-	-	288.17	3
11 วาโบ	86.0 ± 6.8	259.17	2	-	-

การริเริ่มจำหน่ายข้าวคุณภาพ

เกษตรกรได้นำข้าวเปลือกพันธุ์ต่างๆ ไปสีเพื่อผลิตเป็นข้าวกล้อง โดยใช้เครื่องมือไม้ และใช้ด้วยแรงงานคน วัตถุประสงค์ เพื่อผลิตออกจำหน่ายเป็นข้าวอเนกมัย หรือข้าวปลอดสารเคมี เนื่องจากปาเกาะญอประมาณร้อยละ 80 ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงดิน และไม่มีการใช้สารเคมีกำจัด หรือควบคุมศัตรูข้าว การผลิตข้าวกล้องด้วยเครื่องมือไม้ เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างงานให้กับชุมชนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะกับแรงงานสตรี นอกจากนี้การผลิตข้าวกล้อง เพื่อจำหน่ายให้กับผู้บริโภคในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีรายได้ปานกลางถึงสูง ปาเกาะญอก็สามารถนำกำไรส่วนเกินมาเป็นเงินทุนหมุนเวียนในครัวเรือน หรือชุมชน

การผลิตข้าวกล้องนี้ ได้ดำเนินการเป็นปีแรกโดยชุมชนปาเกาะญอที่บ้านใหม่ ต. บ้านจันทร์ ในการผลิตข้าวกล้อง เกษตรกรได้ใช้พันธุ์ต่างๆ ในระยะแรกมีถึง 9 พันธุ์ ทำการสี ผัด และคัดเมล็ดหักโดยกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน พบว่าแต่ละพันธุ์ให้ปริมาณข้าวสารแตกต่างกัน บางพันธุ์ เช่น ปือชอมี ซึ่งเป็นข้าวคุณภาพ (ปาเกาะญอจัดลำดับคุณภาพปือชอมีเทียบเท่าข้าวขาวดอกมะลิ 105) เมล็ดยาว มีสัดส่วนข้าวหักสูง ได้ข้าวสารที่คัดแล้วเพียงร้อยละ 50 เท่านั้น ส่วนพันธุ์ปือโปโหละ ซึ่งเป็นพันธุ์ที่นิยมปลูกกันอย่างแพร่หลายในหมู่บ้าน และเป็นพันธุ์หลักของชาวปาเกาะญอ ให้ปริมาณข้าวสาร 100 เปอร์เซ็นต์ สูงกว่าพันธุ์ปือชอมี ถึงหนึ่งเท่าตัว (ตารางที่ 2) สำหรับ ปือโพรี่ ซึ่งเป็นข้าวไร่ มีเปอร์เซ็นต์การหักสูง ทำให้ข้าว 100 เปอร์เซ็นต์เพียง 34 เปอร์เซ็นต์ของปือโปโหละเท่านั้นเอง

ตารางที่ 5 ปริมาณข้าวสารของพันธุ์ข้าวต่างๆ ที่ผลิตด้วยเครื่องมือไม้ จากปริมาณข้าวเปลือก 3 ถัง

พันธุ์	ข้าวสารที่ผลิตได้	% ของปือโปโหละ
ปือพะโต	26.0	74
ปือปอเมาะ	21.0	60
ปือโม	21.5	61
ปือวาโบ	19.0	54
ปือปือ	18.0	51

บ๊อชอมี	17.5	50
บ๊อโปะโหละ	35.0	100
บ๊อก๊ะ	39.0	111
บ๊อโพปริ	12.0	34

พันธุ์ข้าวขนาดดำที่ให้ปริมาณข้าวสารชนิด 100 เปอร์เซ็นต์สูงเมื่อสีด้วยเครื่องไม่ไม้ จะเป็นพันธุ์ที่มีลักษณะเมล็ดป้อม ซึ่งมีการแตกหักน้อย เช่น บ๊อโปะโหละ และบ๊อก๊ะ